

ՀՏԴ 371 Ը

Մանկավարժություն

**ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԻ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԴԱՍԽԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԻ ՔԱՆԻ ՀԱՐՑԵՐ
Սուսանա ԳԱԼՍՅԱՆ**

Բանալի բառեր` Բարոյականություն, հարաբերություններ, արժեքներ, ինքնադաստիարակություն, բարի, չար, նախանձ, ընտանիք, նս, դպրոց, միասնական, խնդիրներ:

Ключевые слова: Мораль, отношения, ценности, самовоспитание, добрый, зло, зависть, семья, школа, совместные задачи.

Key words: Morality, relationship, values, self education, kind, bad, envy, family, school, common issues.

С.Галстян

Несколько вопросов нравственного воспитания школьников

Семья основа и зеркало общества. Родитель и воспитатель должен видеть в мальчике будущего мужчину, а в девочке - мать. Вот почему семья и школа имеют общую цель и совместные задачи в формировании моральных основ личности.

Осуществление этих задач возможно лишь в совместной творческой работе.

S. Galstyan

Some Questions of Moral Education of Pupils

Family is the basis and mirror of the society. Parents and the tutors have to see a future man in a boy, and a mother in a girl. That is why family and school have a common goal and joint tasks in formation the moral bases of the personality.

Implementation of these tasks is possible only in joint creative work.

Ընտանիքը հասարակության հիմքն է, առանցքը, հայելին:

Ծնողը, դաստիարակը պետք է տղայի մեջ տեսնի ապագա ընտանիքի հորը, աղջկա մեջ` մորը:

Ահա թե ինչու ընտանիքը և դպրոցը ունեն ընդհանուր նպատակներ, միասնական խնդիրներ անձի ձևավորման, բարոյական հասունության դաստիարակության գործում:

Այդ խնդիրների իրագործումը հնարավոր է միայն ուսուցչի և ծնողի ստեղծագործական կապերի, նրանց համագործակցության, փոխըմբռնման և փոխօգնության պայմաններում:

*Կամայականությունը բարոյականության համար նույնն է, ինչ ժանտախտը` մարմնի:
Անձնական շահերն արդարագնող բացառությունների համակարգը քայքայում է
բարոյականության բուն գաղափարը:
Կոնստան Մանգոյնի*

Բարոյականությունը մարդու վարվելակերպի կարգավորման յուրահատուկ ձև է, կարգավորում է մարդու վարվելակերպը և գիտակցությունը հասարակական կյանքի բոլոր ոլորտներում` աշխատանքում, կենցաղում, ընտանիքում, անձնական, ներխմբային հարաբերություններում:

Բարոյական սկզբունքներն ունեն համընդհանուր նշանակություն և տարածվում են բոլոր մարդկանց վրա` ներշնչելով այն ընդհանուրը և հիմնականը, որը կազմում է միջմարդկային հարաբերությունների լուսավոր ու կայուն առանցքը և կուտակվում է հասարակության զարգացման բազմադարյան փորձում:

Բարոյական վեհ ու ազնիվ մարդը դեկավարվում է կյանքում, դառնում է կյանքի լավագույն արժեքների կրողն ու արարիչն իր գործունեությամբ: Իսկ բարիքները արտաքին և ներքին պայմաններն են, որոնք նպաստում են մարդու ինքնադաստիարակմանը, ինքնաարտահայտմանը: Արտաքին բարիքներ կարող են հանդիսանալ կրթություն ստանալու հնարավորությունները, մշակույթի օբյեկտները:

Ներքին բարիքները, առանց որոնց հնարավոր չէ մարդու երջանկությունը, նրա առողջությունն է, հոգևոր աշխարհի հարստությունը, ամբողջական, կայուն անձը, կյանքի նկատմամբ լավատեսական վերաբերմունքը:

Մարդու բարոյական վարքը, նրա հարաբերությունները, ապրումները, մղումները, գնահատվում են բարու և չարի չափանիշներով, պայմանավորված են մարդկային արժանիքների իրացմամբ:

Մարդու արժանիքների համակարգ կարող են համարվել աշխատանքը, ստեղծագործությունը, մյուսի համար անբանությունը:

Չափանիշների ընդգրկման համակարգում կյանքում անձի մեջ ձևավորվում են բարոյական շարժառիթների կամ բարոյական մղումների համակարգ:

Բարոյական շարժառիթները կարող են լինել ակամա և ինքնակամ: Օրինակ՝ նրբ իրավիճակը պահանջում է օգնություն որևէ մարդու, մեկը օգնում է, որովհետև այդպես է պատվիրում խիղճը և այլ կերպ նա չի կարող վարվել, իսկ մյուսը՝ որովհետև տեսնում է, որ իր օգնությունը խիստ անհրաժեշտ է:

Որպես կանոն, մարդիկ, ովքեր իրենց մարդավայել են պահում ծայրահեղ դեպքում, իրենց դրսևորում են Խսակենտրոն:

Սովորաբար բարոյական հասունության հասած մարդն ինքնություն, առանց արտաքին վերահսկողության որոշում է իր վարքը: Նա գտնվում է անձի զարգացման այն մակարդակի վրա, որը ենթադրում է ակտիվ վերաբերմունք կյանքի, մարդկանց և ինքն իր նկատմամբ: Ահա թե ինչու է ասվում, որ բարոյախոսությունը հիմնված է մարդկային ոգու ինքնավարության վրա:

Մարդն ընդունակ է ուրախացնելու, երբ նա հասել է անձի զարգացման բավական բարձր մակարդակի: Ասում են՝ կարեկցել կարող են մարդիկ, իսկ ուրախացնել՝ միայն հրեշտակները: Իրոք, ուրախությունը շատ ավելի հազվադեպ է մարդկային հարաբերություններում, քան կարեկցությունը կամ խղճահարությունը:

Ուրախությունն ի պատասխան դառնության և դառնությունն ի պատասխան ուրախության՝ ծնվում է նախանձից:

Երբեմն խոսում են «բարի» և «չար» նախանձի գոյության մասին: «Բարին» հիացմունք-նախանձն է, իսկ «չարը»՝ թշնամանք-նախանձը: Ըստ երևույթին հիացմունքը այդպես էլ հիացմունք է մնում, իսկ ահա թշնամանքը հենց նախանձն է և ընդունակ է վնասելու:

Մարդը, ի պատասխան ուրիշ մարդկանց զգացմունքների, հակված է մարդասիրական կամ Խսակենտրոն ապրումներ ունենալ, կախված նրանից, թե ինչպես է նա վերաբերվում ինքնիրեն և ուրիշներին: Եթե նրան գերակշռում է ուրիշի բարեհաջողության պահանջը, նա խղճահարվում է, կարեկցում, ուրախակցում:

Եթե նրա համար ամենից բարձր է նրա սեփական շահերը և պահանջմունքները, նա կունենա Խսակենտրոն ապրումներ:

Մարդասիրական և Խսակենտրոն ապրումները արտացոլում են մարդու անձը, նրա վերաբերմունքը իր և ուրիշների հանդեպ, նրա բարոյական զարգացման մակարդակը:

Ընդունված է համարել, որ Խսակենտրոն ապրումներն ավելի խթանային, ավելի շատ են, քան մարդասիրականը: «Սեփական շապիկը մարմնին ավելի մոտ է»:

Անվիճելի է այն որ ընտանիքում և դպրոցում դրվում է երեխայի անձի հիմքը: Հսկայական աշխատանք է սպասվում հենց իրեն՝ երեխային: Ե՛վ ընտանիքի, ե՛վ դպրոցի կարևորագույն պարտքն է նրա առջև բանալ բարձրագույն արժեքների աշխարհը, տալ ինքնադաստիարակման հմտություններ, արթնացնել ինքնազարգացման պահանջմունքը:

Երեխան ոչ միայն դաստիարակության օբյեկտ է, այլև սուբյեկտ: Միայն նա ինքը կկարողանա ապրել և ստեղծագործել իր սեփական կյանքը:

Դաստիարակների գործն է՝ ապահովել այն բարոյական և հոգևոր կլիման, որում երեխան կզարգանա բազմակողմանի և ներդաշնակորեն:

Հիմնականում Խսակենտրոն անձը միայն զբաղվում է ինքնահաստատումով, իրավիճակում ճարպկորեն կողմնորոշվելով, հանգամանքներն իրենց շահերին ծառայեցնելով՝ խտրություն չդնելով միջոցների վրա: Սովորաբար այդպիսիները անքաղաքավարի են, անտակտ, ուրիշների ապրումները նրանց չեն հետաքրքրում:

Եթե կողմնակալվում, դասարանում իշխում է մարդասիրական, փոխադարձ օգնության, հարգանքի և հասկացողության մթնոլորտ, Խսակենտրոն աշակերտի համար բարենպաստ պայմաններ չեն ստեղծվում այդ գծերի զարգացման համար: Նա ստիպված է լինում ճնշել, վերահսկել իր Խսակենտրոն մղումները, որպեսզի շրջապատողների աչքից չընկնի:

Ուսուցիչը, ում առաքելությունը ապագա մարդու, քաղաքացու դաստիարակությունն է, աշակերտի մեջ սերմանի բարություն, ընկերասիրություն, ազնվություն և ընդհակառակը՝ նրանց մեջ սպանի Խսակենտրոն բոլոր մղումները, քանի որ Խսակենտրոն մարդը, իրեն ստորադասելով ամեն ինչ, դառնում է կյանքի ամենադժբախտ արարածը արտաքին շքեղության, սին փառքի, տիտղոսների շլացուցիչ փայլի տակ:...Որովհետև այդպիսիները աստիճանաբար կորցնում են ուրախանալու ընդունակությունը, չեն կարողանում նժարել կյանքի լավն ու բարին, վատն ու չարը. նյութապաշտությունը մթագնում է նրանց տեսադաշտը, հոգևոր ներդաշնակությունը:

Կրտսեր դպրոցական տարիքի երեխաների մեջ ձևավորվում են մարդասիրական և եսակենտրոն ձևեր: Ուսուցիչը պետք է աշակերտի մեջ ընթացք տա մարդասիրական հակումներին, քանի որ նա այդ հասակում մեծապես կախված է մեծահասակից և իրեն ու իր շրջապատը գնահատում է մեծահասակի դիրքորոշումից:

Այս առումով ուսուցչի կողմից ճիշտ ընտրված գրականությունը, թատերական ներկայացումներին, համերգներին հաճախելը ճշմարիտ ուղու վրա կդնեն երեխայի ներքին բարոյական ուժերը, որովհետև երեխան այդ հասակում հեշտությամբ կողմնորոշվում է դեպի դրական հերոսը: Նրա հոգին փխրուն է, տպավորվող, և ավելի շուտ է կողմնորոշվում դեպի բարին:

Երեխան կյանքում դեպի բարոյական հասունության է գնում բարդ ուղիներով: Նա պետք է հաղթահարի հակասություններն ու անհամապատասխանությունները բարոյական իմացության և բարոյական մղումների միջև, իր և ուրիշների համար ապրումներ ունենալու միջև, իր մղումները գիտակցելու անհրաժեշտության և դրանք գիտակցությունից դուրս մղելու ձգտման միջև:

Ուսուցման ընթացքում հաստատվում են անձնային հաղորդակցման տարբեր տեսակներ՝ և՛ ընկերություն, և՛ մտերմություն, և՛ սեր: Հաճախ այդպիսի կապերը շարունակվում են մինչև կյանքի վերջը:

Եթե աշակերտները փոխադարձ եսակենտրոն հիմնադրույթներով են հաղորդակցման մեջ մտնում, միմյանց ընկալում են որպես սեփական բարեկեցության պայման, ըստ երևոյթին ամենից առաջ նրանք կիսում են իրենց նյութական, պրակտիկ կեցությունը: Դա հաղորդակցման փակ գործիքային ձև է:

Եթե աշակերտի հոգեբանությունը զարգանում է այս հողի վրա (սրան, մեծապես նպաստում են և՛ ծնողները , և՛ ուսուցիչները, և՛ միջավայրը, որտեղ ձևավորվում է անհատականությունը, ապա հետագայում նրանք միմյանց համար դառնում են ընդամենը սեփական բարեկեցությունը նվաճելու միջոց՝ գուրկ սիրուց, համակրանքից, հարգանքից):

Եթե աշակերտները միմյանց նկատմամբ իրացնում են մարդասիրական հիմնադրույթներ, ապա նրանց միջև կազմավորվում է բարձրագույն մարդկային-անձնային հաղորդակցում, որում ընկերներից յուրաքանչյուրը ընկալում է մյուսին որպես անձնավորություն, այդպիսի հաղորդակցման դեպքում աշակերտները օգնում են միմյանց, ընդառաջում իրար: Նրանց միջև արտահայտված համամասնակցությունը արտահայտվում է ըմբռնողության, կարեկցության, աջակցության միջոցով: Այս դեպքում ընկերներ մեկը դառնում է մյուսի զարգացման պայման, մեկը մյուսի նկատմամբ դրական վերաբերմունք է ցույց տալիս:

Եթե դասարանում ընկերները մեկի մեջ հարուցում են գրգիռ, մեղադրելու ցանկություն, նշանակում է, որ նա չի ընդունում նրանց: Պատճառները կարող են լինել ապրելակերպը, մտածելակերպը, հաղորդակցման եղանակները, ընդունելիությունը, սոցիալական իրավիճակը:

Հաճախ աշակերտը մտնում է ընկերների հետ «կեղծ ընկերության», «կեղծ սիրո» հարաբերությունների անհավասարության, ճնշման, պայքարի հարաբերությունների մեջ: Հաճախ այդպիսիները հաշվի չեն առնում ընկերոջ իրավունքը և չեն ենթադրում, որ դիմացինը պետք է ունենա ընտրության, կարծիքի իրավունք:

Եթե ծնողը, դաստիարակողը մի զանգանքով է գնահատում երեխայի ամբողջ անձը, չի գնում երեխային ընդառաջ, նրան հասկանալու, ուղղություն տալու ցանկություն չի դրսևորում, երեխայի մեջ աստիճանաբար պատկերացումներ են ստեղծվում, որ ինքն այնպիսին է, ինչպիսի ին իր վարքն է, ու ինքը սիրելու բան չէ: Նրախուսելի է եթե մեծահասակները կարողանում են երեխայի հանդեպ վերաբերմունքներն առանձնացնել նրա զանգանքների գնահատումից, պատրաստ են ներել և օգնում են երեխային ուղղվելու: Մեծահասակների այդպիսի դիրքորոշումը նպաստում է նրան, որ երեխայի մեջ ձևավորվում է իր նկատմամբ դրական վերաբերմունք, իր արժեքների և թերությունների ըմբռնում, իր վարքը կատարելագործելու մղում:

Ուսուցիչների համար երեխայի զարգացման փուլերի բարդությունը կայանում է նրանում, որ դպրոցականը ցանկանում է դուրս արժենել սահմանված դպրոցական կարգ ու կանոնի շրջանակներից, հաղթահարել կարգապահության սահմանափակումները:

Միշտ էլ մեծ մտածողները գտել են, որ ընտանիքը հասարակության հիմքն է: Այդ իսկ պատճառով ծնողը, դաստիարակը պետք է տղայի մեջ տեսնի ապագա ընտանիքի հորը, աղջկա մեջ՝ մորը:

Դաստիարակությունը պետք է կառուցել այնպես, որպեսզի մյուս արժանիքների թվում աղջիկները ձեռք բերեն պատշաճագագացում, համբերատարություն, իսկ տղաները՝ վճռականություն և պատասխանատվության զգացում:

Հաճախ հանձնարարությունների կատարման գերապատվությունը տալիս են աղջիկներին, քանի որ նրանք ավելի պատասխանատու, պարտաճանաչ են:

Կարելի՞ է արդյոք սպասել, որ նրանք հետո ընտանիքում կկարողանան երջանիկ լինել, եթե նրանք մանկուց յուրացրել են արհամարհանք տղամարդու նկատմամբ և իր գերագանցության պարծենկոտ գիտակցությամբ նա կարող է հարգանքի, փոխադարձ սիրո հույս ունենալ:

Այսպիսի մթնոլորտում են ծնվում թույլ տղամարդիկ, որոնք դրսևորում են կեղծ տղամարդկային վարք, որը լիցքավորված է տհաճ հետևանքներով:

Բարոյական դաստիարակության խնդիրների շուրջ կարելի է շատ խոսել, թերևս այն չընդհատվող պրոցես է:

Եվ մի բան շատ պարզորոշ է, որ ընտանիքը և դպրոցը ունեն ընդհանուր նպատակներ, միասնական խնդիրներ անձի ձևավորման, բարոյական հասունության դաստիարակության գործում:

Այդ խնդիրների իրագործումը հնարավոր է միայն ուսուցչի և ծնողի ստեղծագործական կապերի, նրանց համագործակցության, փոխըմբռնման և փոխօգնության պայմաններում:

Գրականություն

- 1.Տ.Ս. Ֆլորենսկայա - «Եսը ընդդեմ եսի», 1982
- 2.Շ.Ս. Սիմոնյան - «Մանկավարժական տակտ», 1980
- 3.Ա.Վ. Պետրովսկի - «Տարիքային և մանկավարժական հոգեբանություն», 1977

Տեղեկություններ հեղինակի մասին.

Սուսաննա Գալստյան - ԼՂՀ Ասկերանի շրջանի Նորագյուղի Վ.Պետրոսյանի անվան միջնակարգ դպրոցի հայոց լեզվի և գրականության ուսուցչուհի

E:mail: Susanna59@inbox.ru

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել խմբագրական կոլեգիայի անդամ, մ.գ.դ., Գ.Հարությունյանը: